

Mánudaginn 15. desember 1969.

Nr. 194/1968. Kristján Ásgeirsson

Ásgeir Kristjánsson og

Pormóður Kristjánsson

(Ingi R. Helgason hrl.)

gegn

Fiskiðjusamlagi Húsavíkur h/f

(Guðmundur Skaftason hrl).

Dómenndur:

hæstaréttardómararnir Jónaton Hallvarðsson, Benedikt Sigurjónsson, Einar Arnalds og Gizur Bergsteinsson og Hákon Guðmundsson yfirborgardómari.

Hlutafélag. Uppbætur á fiskverð.

Dómur Hæstaréttar.

Ófeigur Eiríksson bæjarfógeti og samdómenndurnir Bjarni Jóhannesson og Tómas Steingrímsson hafa kveðið upp hinn áfrýjaða dóm. Áfrýjendur hafa skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 30. október 1968 og krafizt þess *aðallega*, að stefnda verði dæmt að greiða þeim kr. 79.700.00 ásamt 6% ársvöxtum frá 1. janúar 1966 til 1. janúar 1967 og 7% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags, en *til vara*, að Hæstiréttur ljúki dómsorði upp um réttmæti krafna þeirra, þótt fullnustuskylda stefnda sé enn eigi talin fyrir hendi. Þá krefjast áfrýjendur málskostnaðar úr hendi stefnda bæði í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst þess, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur og að áfrýjendum verði dæmt að greiða honum óskipt málskostnað fyrir Hæstarétti.

Það er sammæli málsaðilja, að stefndi hafi greitt áfrýjendum þann innlagða fisk, sem um er fjallað í málinu, samkvæmt verðákvæðum Verðlagsráðs sjávarútvegsins, sbr. 5. gr., 1. tl., og 10. gr. laga nr. 97/1961.

Áfrýjandi Kristján Ásgeirsson var ekki hluthafi í Fiskiðjusamlagi Húsavíkur h/f árið 1964, en er það nú. Stefndi hefur eigi lofað honum hærra verði en Verðlagsráð sjávar-

útvegsins ákvað fyrir fisk þann, er hann lagði inn til stefnda árið 1964, og eigi getur áfrýjandi Kristján reist rétt til herra verðs á innri reglum stefnda, þeim er greinir í 26. gr. samþykktu stefnda.

Áfrýjendur Ásgeir Kristjánsson og Þormóður Kristjánsson voru hluthafar í hinu stefnda hlutafélagi 1964 og eru það enn. „Aðalfundur Fiskiðjusamlags Húsavíkur h/f fyrir árið 1964“ var haldinn 14. desember 1965. Segir í fundargerð: „Var þá gengið til dagskrár og tekið fyrir: Skýrsla félagsstjórnar og framkvæmdastjóra: Vernharður Bjarnason gerði grein fyrir helztu atriðum varðandi rekstur félagsins á árinu 1964. Undir þessum lið las Vernharður ársreikninga fyrirtækisins fyrir árið 1964. Höfðu reikningarnir verið fjölritaðir og þeim úthlutað.

Gerði Vernharður Bjarnason grein fyrir ýmsum einstökum liðum reikninganna. Jafnframt fjallaði hann nokkuð um fiskverkun hjá fyrirtækinu og fiskverkunartæki í því sambandi.

Að loknu máli Vernharðs lagði fundarstjóri fram svohljóðandi tillögu félagsstjórnar:

- A. Aðalfundur Fiskiðjusamlags Húsavíkur h/f samþykkir að leggja af tekjum ársins 1964 kr. 444.769.21 í varasjóð.
- B. Samþykkir að greiða fyrir árið 1964 hluthöfum 8% arð af hlutafé.
- C. Samþykkir samkv. c-lið 26. greinar félagssamþykktanna að greiða innleggjanda fisks á árinu 1964, sem búsettur er á Húsavík og lagt hefur inn fyrir kr. 1.000.00 og meira, uppbót, 8% af innleggi, alls kr. 1.031.239.33. Jafnframt leggur fundurinn til, að helmingur uppbótanna verði greiddur í desember 1965 og hinn síðari eftir ákvörðun stjórnarinnar, svo sem c-liður 26. greinar kveður á um. Þá samþykkir fundurinn að greiða vexti af uppbótum frá og með 1. janúar 1965.

Helgi Kristjánsson gerir fyrirvara við c-lið.

Að loknum lestri reikninga og framkominni framanskráðri

tillögu hófust umræður um reikningana. Ofanskráð tillaga borin undir atkvæði og samþykkt með 3.700 atkv.

Þá voru ársreikningarnir bornir undir atkvæði og samþykktir með 3710 atkv.“.

Þar sem af hendi áfrýjenda Ásgeirs Kristjánssonar og Þormóðs Kristjánssonar voru eigi á aðalfundinum 14. desember 1965 höfð uppi andmæli gegn ársreikningum stefnda fyrir árið 1964 og arðsráðstöfun fyrir það ár, er þeim fyrir- munað að vefengja téða ársreikninga og arðsráðstöfun í máli þessu, sem eigi var höfðað fyrr en með stefnu 2. júní 1967.

Ber því þegar af nefndum ástæðum að staðfesta héraðs- dóminn.

Rétt er, að málskostnaður í Hæstarétti falli niður.

Dómsorð:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Málskostnaður í Hæstarétti fellur niður.

Dómur sjó- og verzlunardóms Akureyrar 31. júlí 1968.

Mál þetta, sem dómtekið var 4. þ. m., hafa Kristján Ásgeirsson útgerðarmaður, Álfrólsvogi 1, Húsavík, Ásgeir Kristjánsson sjó- maður, Mararbraut 17, Húsavík, og Þormóður Kristjánsson sjó- maður, Túngötu 6, Húsavík, höfðað fyrir sjó- og verzlunardómi Akureyrar með stefnu, útgefinni 2. janúar 1967, gegn stjórn Fiskiðjusamlags Húsavíkur h/f, Húsavík, f. h. félagsins til greiðslu verðuppbótar á fisk, er stefnendur lögðu inn í fiskiðjuver stefnda á árinu 1964, að upphæð kr. 101.450.00 með 6% ársvöxtum frá 1. janúar 1965 til 31. desember s. á., en 7% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags og málskostnaðar að skaðlausu.

Við skriflegan flutning málsins breyttu stefnendur kröfum sínum þannig, að þeir krefjast nú, að stefndi greiði þeim kr. 79.700.00 með 6% ársvöxtum frá 1. janúar 1965 til 31. desember s. á., en 7% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags. Til vara er þess nú krafizt, að dómurinn veiti viðurkenningu um aðalkröfu stefnenda, ef fullnustuskylda telst enn eigi komin, sbr. 69. gr. laga nr. 85/1936, 2. mgr. i.f.

Í báðum tilfellum er krafizt málskostnaðar.

Mál þetta var upphaflega höfðað fyrir bæjarþingi Akureyrar, en síðar, eða 12. marz s.l., hafið, en samdægurs þingfest í sjó- og verzlunardómi Akureyrar.

Stefndi gerir þær kröfur, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og honum tildæmdur málskostnaður eftir mati réttarins.

Með samningi, dags. 19. júlí 1947, stofnuðu nokkrir aðilar á Húsavík félag um byggingu og rekstur hraðfrystihúss, og var það nefnt Fiskiðjusamlag Húsavíkur. Samlagið skyldi fyrst og fremst vinna og verka sjávarafla samlagsfélaga, en því var heimilt að taka til vinnslu og kaupa afla af öðrum. Í 1. gr. samþykktu Fiskiðjusamlags Húsavíkur segir, að það sé félag, sem starfi á samvinnugrundvelli. Tekjuafgangi af viðskiptum samlagsfélaga skyldi skipt milli þeirra í réttu hlutfalli við viðskiptamagn hvers og eins það ár, sem um ræðir, en áður en skiptin kæmu til, skyldi fara fram hæfileg afskrift eigna samlagsins. Enn fremur skyldi greiða:

1. Í varasjóð 1% af söluverði framleiðsluvara.
2. Vexti af stofnfjárframlögum, allt að 5%.
3. Í stofnsjóð handa hverjum samlagsfélagi til sjálfseignar 1% af innleggsandvirði hans.

Samvinnufélag þetta starfaði fram til ársins 1958, en var þá lagt niður, og samnefnt hlutafélag tók við rekstri þess, eignum og skuldum. Í stofnsamningi hlutafélagsins segir, að tilgangur þess sé að annast vinnslu, verkun og sölu sjávarafurða eða annarra afurða, eftir því sem stjórn félagsins eða hluthafafundur ákveður. Hvergi er í stofnsamningi minnst á uppbætur til fiskinnleggjenda. Samkvæmt 3. gr. samþykktu þess skal það strax við móttöku hráefnis greiða innleggjendum venjulegt gangverð fyrir afurðirnar, en síðar einnig uppbætur, „ef fjárhagur félagsins leyfir“, og er vísað til 26. gr. samþykktanna, en þar segir:

„Hreinum arði eftir ársreikningum, að frádreginni þeirri upphæð, sem stjórnin ákveður til fyrningar af bókuðu eignaverði félagsins, skal skipt þannig:

a) Aðalfundur ákveður, hversu mikið skuli leggja í endurnýjunar- og varasjóð.

b) Aðalfundur ákveður, hversu miklu fé skuli útbýtt til hluthafa. Úthlutaður arður má þó ekki fara fram úr 8%.

c) Því, sem eftir verður, skal úthluta til þeirra, sem lagt hafa inn hráefni hjá félaginu á reikningsárinu, í réttu hlutfalli við magn og tegund innleggsins. Heimilt er þó stjórn félagsins að ákveða, að slíkar uppbætur skuli standa inni hjá félaginu í allt

að 5 ár, á vöxtum, jafnháum þeim, sem Landsbanki Íslands greiðir á hverjum tíma af almennum sparisjóðsinnstæðum.

Arð af hlutafé skal greiða, þegar er hann hefur verið ákveðinn á aðalfundi. Stjórnin skal leggja fyrir aðalfund tillögur um skiptingu ársarðsins“.

Á aðalfundi hlutafélagsins fyrir árið 1964 var eftirfarandi ályktun samþykkt:

„A. Aðalfundur Fiskiðjusamlags Húsavíkur h.f. samþykkir að leggja af tekjum ársins 1964 kr. 444.769.21 í varasjóð.

B. Samþykkir að greiða fyrir árið 1964 hluthöfum 8% arð af hlutafé.

C. Samþykkir samkv. c-lið 26. greinar félagssamþykktanna að greiða innleggjanda fisks á árinu 1964, sem búsettur er á Húsavík og lagt hefur inn fyrir kr. 1.000.00 og meira, uppbót 8% af innleggi, alls kr. 1.031.239.33. Jafnframt leggur fundurinn til, að helmingur uppbótanna verði greiddur í desember 1965 og hinn síðari eftir ákvörðun stjórnarinnar, svo sem c-liður 26. greinar kveður á um. Þá samþykkir fundurinn að greiða vexti af uppbótum frá og með 1. janúar 1965“.

Þegar þessi upphæð, kr. 1.031.239.33, hefur á ársreikningi 1964 verið færð til skulda við fiskinnleggjendur, er hagnaður á árinu talinn kr. 737.611.95. Þegar bætt hefur verið við hagnaði af sölu fiskreita, er félagið átti, og enn fremur skuld, sem hafði greiðzt, en hafði áður verið afskrifuð sem töpuð, og loks dregið frá tap á árinu 1963, og reyndist þá tekjuafgangur kr. 444.769.21, og var sú upphæð lögð í vara- og endurnýjunarsjóð. Samkvæmt reikningum ársins 1964 eru birgðir afurða í árslok 1963 bókfærðar á kr. 5.781.224.61, en samkvæmt reikningum félagsins fyrir árið 1965 reyndist söluverð þeirra kr. 6.979.756.30.

Meðal þeirra, sem á árinu 1964 lögðu upp fisk í fiskiðjuver stefnda, voru stefnendur, en þeir áttu og ráku sameiginlega vélbátinn Grím, ÞH 25. Fengu þeir greiddan hluta af ofan nefndum fiskuppbótum, eða kr. 87.110.53 samkvæmt yfirlýsingu stefnenda, en telja, að þeir hafi ekki fengið allar þær uppbætur, sem þeim hafi borið. Stefnendur segja, að þegar samvinnufélagið var lagt niður og hlutafélagið stofnað, hafi þess verið krafist af fiskinnleggjendum, að ákvæðin úr lögum samvinnufélagsins um uppbætur á innlagðan fisk yrðu látin gilda áfram, þótt breytt væri um félagsform. Hafi verið fallist á þetta af aðaleigendum hlutfjár í hlutafélaginu, og telja þeir uppbótarákvæði 26. gr. samþykktanna fela í sér loforð til innleggjenda um uppbætur á inn-

lagðan fisk. Þeir telja og fundarsamþykkt þá, er að framan greinir, ekki í samræmi við ákvæði 26. gr. samþykktta félagsins og ekki bindandi gagnvart innleggjendum. Í greinargerð sinni segja þeir, að frá hagnaði ársins 1964 eigi aðeins að draga vara-sjóðsframlagið, kr. 444.769.21, og arð til hluthafa, kr. 35.424.00, og sé því óráðstafað kr. 257.418.74, sem beri samkvæmt samþykktum félagsins að skipta milli fiskinnleggjenda. Síðar, eða við skriflegan flutning málsins, var því lýst yfir af hálfu stefnenda, að þeir féllu frá hlutdeild í þessari upphæð, og byggist lækkun stefnukröfunnar úr kr. 101.450.00 í kr. 79.700.00 á því.

Birgðir afurða í árslok 1964 voru bókfærðar á kr. 5.781.224.61, en seldust síðar á kr. 6.979.756.30, eða á kr. 1.198.531.69 umfram matsverð. Telja stefnendur þessa upphæð að frádregnum sérkostnaði við þessar birgðir, kr. 90.612.40, stafa beinlínis af fiski innlögðum á árinu 1964 og eigi þessar duldu tekjur, kr. 1.107.919.29, samkvæmt lögum félagsins að skiptast milli innleggjenda. Samhliða því að krefja þenna tekjuafgang segja stefnendur sig nú (við skriflegan flutning málsins) hafna þeim tekjum ársins 1964, sem stafi af umframverði birgða 1963, en þetta nemi kr. 690.369.51, til frádráttar sé sérkostnaður kr. 190.050.73. Þannig færist kr. 500.345.78 yfir á árið 1963 sem tekjur og sé ekki lengur raunhæft að tala um tap á því ári, heldur hagnað, kr. 164.338.80, en samkvæmt ársreikningi 1964 var tap á árinu 1963 talið kr. 336.006.98. Standa því eftir sem óráðstafaður tekjuafgangur kr. 1.107.919.29 ÷ 164.338.80, eða kr. 943.580.49. Af úthlutuðum uppbótum 1964, kr. 1.031.239.33, hafi þeir fengið í sinn hlut kr. 87.110.53 og beri þeim að fá af hinum óráðstafaða tekjuafgangi kr. 79.700.00 miðað við sama skiptahlutfall. Stefnendur benda á, að samkvæmt ákvæðum samþykktta félagsins hljóti að eiga að gera hvert ár upp gagnvart innleggjendum miðað við endanlegt verð afurða þess árs og þótt ekki liggi fyrir í árslok nákvæmar upplýsingar um afurðaverð, beri að færa umframverð birgða sem ógreiddar uppbætur á næsta árs reikningum. Enn fremur, að stefndi hafi ekki keypt afurðirnar af þeim á tilteknu verði, heldur unnið þær og selt fyrir þá. Telja stefnendur þessa starfsemi stefnda nánast umboðsmennsku.

Varakröfu sína styðja stefnendur þeim rökum, að samkvæmt 26. gr. samþykktta félagsins hafi það rétt til að halda uppbótum innleggjenda í allt að 5 árum. Sé því umdeilanlegt, hvort fullnægjuskylða teljist komin, fyrr en 5 árum eftir að uppbætur eru

ákveðnar eða 5 árum eftir lok starfsársins 1964. Hins vegar sé nauðsynlegt að fá viðurkenningardóm fyrir skuldinni.

Til stuðnings sýknukröfu sinni bendir stefndi á, að samkvæmt 23. gr. samþykktta hlutafélagsins sé starfsár þess og reikningsár almanaksárið og sé eins ótvírætt og verða má, að tekjur og gjöld þess skuli gera upp við hver áramót fyrir næstliðið ár, þar með að meta til verðs birgðir afurða. Sé birgðamatið því óhjákvæmilegur liður í reikningsskilunum. Að sjálfsögðu beri að bókfæra á tekjureikninga félagsins allar þær tekjur, sem til hafa fallið á árinu, og engu að síður, þótt þær stafi af framleiðslu fyrra reikningsárs eða ára. Ráðagerðir stefnenda um að bókfæra ekki sem tekjur hjá félaginu söluandvirði birgða í ársbyrjun eða það, sem þær kunna að seljast yfir bókfærðu verði, hafi ekki við rök að styðjast og væri sá háttur óheimill bæði samkvæmt samþykktum félagsins og að lögum.

Stefndi bendir á, að vörubirgðir þær, sem til voru í árslok 1964, hafi verið metnar á því verði, sem venjulegt sé um þessa vöru, og hafi skattayfirlönd aldrei gert athugasemd við það mat, og hefur lagt fram vottorð skattstjóra þar um. Framleiðsla fyrirtækisins sé flutt á erlendan markað, þar sem hún sé háð tíðum og verulegum verðsveiflum. Leiði þetta til þess, að sérstakrar varúðar verði að gæta við mat á slíkum birgðum. Þá sé á það að líta, að á söluárinu komi einnig til gjalda töluverður kostnaður vegna birgðanna, sem beri að hafa í huga við birgðamatið, t. d. útskipunarkostnaður, geymslu- og vaxtakostnaður. Þá beri og að taka tillit til hlutdeildar í sameiginlegum óskiptilegum kostnaði svo og því, að þegar ákvörðun um úthlutun uppbóta og ráðstöfun ársarðsins 1964 sé tekin, verði sérstaklega að hafa í huga, að hvergi nærri öll gjöld, er tilheyra raunverulega reikningsárinu, hafi komið fram, t. d. aðstöðugjald, útsvar, tryggingargjöld o. fl.

Stefndi mótmælir því, að uppbótarákvæðin í 26. gr. samþykktta félagsins feli í sér loforð stefnda um greiðslu uppbóta á innlagðan fisk né heldur að af hálfu stefnda hafi verið gefið skuldbindandi loforð í þessa átt. Sé það undir ákvörðun aðalfundar komið, hvort þessar uppbætur skuli greiddar og upphæð þeirra, ef ákveðið sé að greiða þær. Í þessu sambandi bendir hann á það, að uppbótar á keyptan fisk sé ekki getið í stofnsamningi félagsins, og í 3. gr. samþykktta þess segir, að þær skuli greiddar, ef fjárhagur félagsins leyfi það. Mat á slíku heyri undir aðalfund einan,

enda ráði hann, hve mikið fé skuli lagt í vara- og endurnýjunarsjóð, og sé þannig raunverulega falin ráðstöfun ársarðsins eftir ársreikningum, eins og þeir eru samþykktir hverju sinni.

Þeirri staðhæfingu stefnenda, að félagið hafi ekki keypt fiskinn af þeim, heldur unnið hann fyrir þá, hefur stefndi mótmælt.

Komið hefur fram í málinu, að á árinu 1965 varð nokkur hagnaður á rekstri hraðfrystihúss félagsins, væntanlega að nokkru eða öllu leyti vegna þess, að vörubirgðir í árslok 1964 seldust á allmiklu hærri verði en nam matsvirði vörubirgðanna. Upplýst er, að hluta þessa hagnaðar var varið til greiðslu uppbóta á hráefni lagt inn á árinu 1965. Hlutdeild stefnenda í hagnaði þessum er talin hafa numið kr. 59.404,29.

Eins og að framan er rakið, halda stefnendur því fram, að stefndi hafi ekki keypt fiskinn af þeim, heldur unnið hann og selt fyrir þá. Gögn málsins benda ekki til þess, að svo hafi verið, og hafa stefnendur engin rök fært til stuðnings þessari staðhæfingu sinni, nema síður sé, þar sem þeir telja, að lágmarksverð til þeirra frá stefnda hafi verið háð ákvæðum laga nr. 97/1961 um Verðlagsráð sjávarútvegsins, en lög þessi varða fyrst og fremst viðskipti fiskseljenda og fiskkaupenda, en ekki fiskseljenda og umboðsmanna þeirra.

Í samþykktum hlutafélagsins er það skýrt fram tekið, að starfsár þess og reikningsár sé almanaksárið og að stjórn þess skuli árlega semja reikning yfir tekjur og gjöld þess svo og efnahagsreikning. Slíkt er ekki unnt, nema meta til verðs birgðir afurða í árslok, bæði fiskbirgðir í geymslum svo og vörur, sem afhentar hafa verið til sölumeðferðar, en endanlegt verð ekki komið á. Þetta gerði stjórn félagsins við gerð ársreikninga fyrir árið 1964, svo sem henni bar að gera, en fiskinnleggjendur höfðu engin afskipti af framkvæmd þess, enda hvergi tryggður réttur til þess, hvorki í stofnsamningi né samþykktum félagsins né með öðrum hætti. Ekki hefur komið annað fram en að birgðamatið hafi verið í samræmi við reglur þær, sem tíðkast hafa um mat á sjávarafurðum, skattayfirvöld gerðu enga athugasemd við það, og aðalfundur í félaginu samþykkti það, um leið og hann samþykkti reikninga ársins 1964. Verður ekki annað séð en að um gerð ársreikninga skuli farið eftir almennum uppgjörsvenjum og að svo hafi verið gert.

Samkvæmt 26. gr. samþykktu hlutafélagsins skal aðalfundur skipta tekjuafgangi „eftir ársreikningum“ á þann hátt, sem þar

er greint frá, og lítur dómurinn svo á, að þar sé átt við hagnað eftir ársreikningum, eins og aðalfundur samþykkir þá.

Í stofnsamningi hlutafélagsins er ekkert á það minnst, hvernig hagnaði skuli varið. Það er aftur á móti gert í 26. gr. og 3. gr. samþykktu þess, eins og að framan er rakið. Aðalfundur í félaginu ræður samkvæmt ákvæðum þessum, hve mikinn hluta hagnaðar skuli láta ganga í endurnýjunarsjóð og varasjóð, og eru engin takmörk sett þar um, og verður því aðeins um að ræða greiðslu uppbóta, að aðalfundur ákveði að skilja einhvern hluta hagnaðar eftir í þeim tilgangi. Hefur aðalfundur því einhliða ákvörðunarrétt um það, hvort „fjárhagur félagsins leyfi“ (sbr. 3. gr.), að einhver hluti hagnaðar samkvæmt ársreikningum skuli skilinn eftir og varið til greiðslu uppbóta á hráefni. Telur dómurinn því ákvæði C-liðar 26. gr. samþykktu Fiskiðjusamlags Húsavíkur h/f ekki fela í sér skuldbindandi loforð um greiðslu uppbóta á hráefni. Ekki hefur heldur verið sannað, að loforð um greiðslu uppbóta hafi verið gefið með öðrum hætti.

Með vísun til þess, sem hér hefur verið rakið, svo og þess, að öllum hagnaði eftir ársreikningum félagsins fyrir árið 1964 var ráðstafað eftir reglum 26. gr. samþykktu félagsins, ber að sýkna stefnda af kröfu stefnenda. Eftir atvikum þykir rétt, að málskostnaður falli niður.

Vegna veikinda dómsformanns hefur orðið dráttur á uppkvaðningu dóms í málinu.

Dómsorð:

Stefndi, Fiskiðjusamlag Húsavíkur h/f, Húsavík, á að vera sýkn af kröfum stefnenda, Kristjáns Ásgeirssonar, Ásgeirs Kristjánssonar og Þormóðs Kristjánssonar.

Málskostnaður falli niður.